

Tre fortellinger

Jens Petter Grønnesby

Solveigs sang

Våren 2005 kommer en sykepleier bort til meg og forteller at det er kommet inn ei jente som «trenger en sang». Jeg blir vist inn på et rom hvor det ligger ei seks år gammel jente. Hun har kommet inn fordi hun er dehydrert og har en dårlig allmenntilstand. Hun gir meg verdens herligste smil da jeg spør om hun vil ha en sang. Hun vil høre «Se min kjole», sier moren. «Og den skal være gul som solen, og at Solveig er min venn», fortsetter hun. Jeg og mor synger mange sanger sammen for Solveig.

Etter nærmere undersøkelser viser det seg at Solveig har en ikke-opererbar hjernevulst. Et sjokk, verden faller sammen, og det viser seg at jenta og denne familien finner meg som et menneske de knytter seg til. Solveig har gjennom denne våren mistet mange funksjoner. Hun greier ikke å gå lenger, hun greier ikke å tygge, og hun har også mistet taleevnen.

Rektor ved skoleavdelinga på sykehuset planlegger sammen med foreldrene en mulig skolestart for Solveig. På sykehuset. Det blir tydeligere at hun som lenge hadde gledet seg til å begynne på skolen, aldri kommer til å oppleve å starte på sin egen hjemmeskole, som ligger rett over gata der de bor.

Rektor ved skoleavdelingen henvender seg til meg. Flere langtidspasienter har fått tilbud om å lage sin egen sang sammen med meg. Helt fra scratch, fra et blankt ark, via et studio og så til et trykkeri, hvor de får være med å bestemme layout og hvordan det ferdige produktet skal se ut. «Denne jenta og hennes familie trenger oss, Jens Petter. Kan du ikke lage en sang med henne, et CD-prosjekt?»

Utfordringen er at Solveig ikke har talespråk lenger, stemme, og dermed store vansker med å gjøre seg forstått. Vi drøfter dette sammen med moren. Mor foreslår at hun kan være Solveig sin «hjelper» og «fortellerstemme». Og at en eller to av hennes beste venner fra barnehagen, som Solveig egentlig skulle ha begynt i klasse med, kan synges.

Da skolen starter i august, er ikke Solveig på skolen der hun ble skrevet inn, men på sykehuset. Vi gjør umiddelbart en avtale med mor om at jeg kommer hjem til dem hver fredag. To elever fra klassen hennes kommer også hjem til dem samtidig med meg. Mor har på forhånd funnet frem bilder som hun og Solveig har blitt enige om skal danne ramme og innhold til teksten. Sangen skal handle om å begynne på skolen. Det skal være en «frisk» og glad sang. Mor har funnet frem en tegning fra da Solveig var på innskriving på skolen. Det er en tegning hvor hun har tegnet seg selv som prinsesse. Og så har de hver enkelt satt sitt eget «håndavtrykk» på tegningen. Og hun har på seg et rosa skjørt med hjerter på.

I løpet av tre fredager er sangen ferdig. Fredagen etter øver vi inn sangen med solistene, Aurora og Anette. I tillegg er jeg innom klassen hennes og øver inn sangen med dem. I slutten av september er Solveig og hele klassen i studio for å spille inn sangen. Det er den eneste gangen Solveig er sammen med klassen sin. En måned senere synger hele klassen, jeg og solister sangen i Solveig sin begravelse. Hele klassen synger på refrengtet.

Etter begravelsen kommer mor bort til meg og sier: «Det du gjorde for datteren vår var fantastisk. Det gjør det faktisk enklere å leve med tapet av vår prinsesse.» Jeg tror det er det fineste komplimentet jeg har fått noen gang.

Mor synes det er flott at jeg forteller om jenta deres. Hun vil gjerne at jeg forteller om jenta de fikk ha så altfor kort tid. Og historien viser hvordan det å skrive en sang kan være en fantastisk tilnærming i situasjoner hvor mennesker sårt trenger «noe å holde tak i» når alt raser rundt dem. Samtidig viser historien hvordan denne sangen knyttet an til klassen hennes. De andre elevene fikk lov til å være med å vise den jenta som skulle ha gått i klassen deres at hun var en del av dem. De har et minne om ei jente som skulle vært deres klassekamerat i mange år. Mor og far kommenterte at det var flott at de andre elevene stilte opp og sang for henne i begravelsen.

Skolen min og din

På vei til skolen første gang
i rosa skjørt med hjerta på
hand i hand med mamma
og i hodet der hørt æ en sang.
Den sangen handla om å gru sæ
den handla om å vær liten
den handla om å bli stor
den handla om skolen æ går på
og om plassen der æ bor

Gi mæ en N for nærhet
Gi mæ en Y for yr og gal
Gi mæ en B for bolle
Gi mæ en O for oss
Gi mæ en R for rim
Gi mæ en G for glede
Nyborg det er skolen min og skolen din

På vei fra skolen første gang
i rosa skjørt med hjerta på
hand i hand med dæ
og i hodet der hørt æ en sang.
Den sangen handla om oss to
den handla om og vær venna
den handla om å bry sæ
den handla om å vær sammen
om å vær snill og god

Video til *Skolen din og min* er å finne på Vimeo: <https://vimeo.com/album/4315593>
Det er Solveig som har laget tegningen som går igjen på bildene i videoen.

«Gi mæ sjansen om og om igjen»

Å skrive sanger til det enkelte barn gir muligheter for å sette tekst og musikk til opplevelser og erfaringer som det ikke alltid er så lett å uttrykke. Dette viser fortellingen om Arne.

Arne slet mye med sinne. Han var preget av frustrasjon, og utagerte gjerne både i forhold til ting og mennesker rundt seg. Han var imidlertid en kunnskapsrik gutt. Han hadde for eksempel mye detaljkunnskap om blant annet Andre verdenskrig, men han slet med impuls kontroll, samt å ha kontakt med og kontroll over egne følelser. Han hadde hørt mange av mine sanger, og det var en gutt jeg hadde en god relasjon til. Vi hadde tidligere jobbet mye sammen før vi begynte å lage sanger.

Da jeg visste at han opplevde direkte spørsmål om følelser og hvordan han selv opplevde verden som truende, diskuterte vi hvordan vi skulle gripe det an. Denne fasen, mens arket er uten ett ord, før noe er skapt, er en svært viktig fase. For med en gang du har begynt, er retningen satt, noe er bestemt som påvirker det som kommer.

Jeg startet derfor med å be han vise meg musikk som han likte på YouTube. Han viste meg blant annet Greenday, en versjon der sangen var tekstet. Vi scrollet oss nedover, fant tekstlinjer vi syntes var kule, og skrev dem ned – på engelsk. Etterpå satte vi oss til å oversette og gjendikte disse strofene til norsk. Etter hvert begynte vi å dikte videre på disse tekstbrokkene.

Det å «finne en planke», i betydningen finne noe å satse på, er viktig. Her må man bruke tid. Før man begynner med selve sangskrivningen må man ha et utgangspunkt. Et slags overblikk. En vag følelse over at dette kan bli til noe. Man kan for eksempel ha en tittel, en strofe, eller et eller annet man føler har et potensial.

Refrengene på sangen har vi diktet i sin helhet selv. Og rundt sytti prosent av versene er fullstendig våre. Og det er vel sånn Bob Dylan også forteller om sin skrivekunst. Han «låner» eller «stjeler» fra andre han synes har laget bra ting. Og så dikter han videre med egne ord og sin egen fortellerstemme. Sånn sett skriver vi oss godt inn i en låtskrivertradisjon med dette arbeidet.

Andre vers ble et speilbilde av første vers. Det som i første vers heter:
«Ingen skjønne ka som skjer, glasset e fullt men du ber om mer», ble i andre vers til:
«Alle skjønne ka som skjer, glasset e tomt, du ber ikke om mer.»

Det er litt dunkelt, litt poetisk, noe antydende. Og som jeg synes passet godt i denne sammenhengen. Man skal jo ikke avsløre for mye. Arne skulle ikke utlevere seg mer enn han selv ønsket. Vi kan likevel, også han selv, se i ettertid at sangen handler mye om ham. Men som jeg har fortalt ham – den handler også om meg. Om alle. Alle er sårbare. Alle strever. Med et eller annet. Stort og smått.

Og det er et poeng å snakke om dette etter at sangen er skrevet. Vi kunne ikke snakket om det på forhånd. Det ville ikke fungert. Fordi han ville avvist en personlig og følelsesmessig tilnærming. Vi har fremført denne sangen «live» på skolen ved flere anledninger. Og han har vært tydelig stolt, selv om han har sagt at det har kostet ham. Når vi har fremført låta, har han sunget første vers. Jeg har sunget andre vers, og så har vi sunget refrengene sammen.

Ingen skjønne ka som skjer, glasset e fullt,
men du ber om mer
pulsen e høy, du ser opp, ikke ned
kordan kan hjemme bli der hjertet ditt er
du kjæm imot mæ, si at du e klar
æ har ingen spørsmål, æ bare leite etter svar
selv universet utvide sæ
etter big bang stilne det, bli tomt
men aldri kjedelig
æ går i bane, men ingenting vare evig

Livet e kort, men veien e lang
når lyset bli borte, og gråten en sang
æ ramle kanskje, og såre dæ min venn
men gi mæ sjansen om og om igjen
Alle skjønne ka som skjer
glasset e tomt, du ber ikke om mer
pulsen e høy, du ser opp, ikke ned
kordan kan hjemmet bli der hjertet ditt e
æ kjæm imot dæ si at æ e klar
du har ingen spørsmål, du bare leite etter svar
selv universet utvide sæ
etter big bang stilne det, bli tomt
men aldri kjedelig
æ går i bane, men ingenting vare evig

Livet e kort, men veien e lang
når lyset bli bort, og gråten en sang
æ ramle kanskje, og såre dæ min venn
men gi mæ sjansen om og om igjen

Den slutten, gi meg sjansen om og om igjen, det var det han egentlig ba om, men det ble for farlig å snakke om. Men å si det i en «künstlerisk kontekst» muliggjør det. For da er det ikke «ren virkelighet». Det er noe man selv kan betrakte fra utsiden.

Jularbos brurvals

Jeg inviterte en gang i uka til «musikalsk samvær» på seksjon for lindrende behandling. Vi var til sammen tolv mennesker samlet. Hvem som er pasient, hvem som er pårørende, og hvem som er ansatt, var jeg ikke helt klar over. Jeg starter med en sang av Halvdan Sivertsen. Ingen respons. Fortsetter med en annen. Fortsatt ingen respons. Ingen responderer på mitt spørsmål om noen har noen sangønsker. Etter å ha spilt piano, gitar og sunget uten noe synlig respons, sier jeg. «Tror jeg tar frem toraderen, jeg.» En mann som har sittet helt passiv, med armene inne i genseren, så armene i genseren har vært helt tomme, sier. «Nå spilte du Jularbo. Du spilte Carl Jularbos brurvals. Og da kan jeg fortelle dere det. At jeg spilte i mange år i orkesteret til Carl Jularbo.» Resten av det musikalske samværet gikk med til at han fortalte oss om sitt liv som musiker, og at han ved flere anledninger hadde vært hjemme hos Jularbo. Mannen fikk fargen tilbake i ansiktet. Alle vi som satt der så plutselig for oss en helt annen mann. Flere som var tilstede var selv folkemusikere og opptatt av trekkspill, så det var stor interesse for hans historie.

Historien har sin bakgrunn i at jeg for noen år siden ble jeg invitert som musikkterapeut til å bidra til et bedre helhetlig tilbud til voksne pasienter ved Kreftbygget i Trondheim. Dette var et lavterskeltilbud som ble veldig populært. Jeg kom sammen med en aromaterapeut, en billed- og håndverkskunstner, og en prosjektleder som koordinerte og administrerte når og hvor vi skulle være, og som solgte oss inn på avdelingene.

Etter denne timen med *Jularbos brurvals* fikk jeg senere høre at han hadde fått tilsendt kassetter med opptak som han hadde deltatt på. Og folk på avdelingen fikk plutselig et annet syn på denne mannen.

Dette var for sykehuset tydelig presentert som et tilbud som skulle ivareta hele menneskets behov. Men det var ingen «alternativ behandling». Heller ingen målsetting om lindring av spesielle symptomer. Vår prosjektleder brukte begreper som «bedret livskvalitet».

Dette sykehuset hadde ofte skuespillere på besøk. De kunne for eksempel lese fra Tarjei Vesaas. Eller de fikk besøk av Arve Tellefsen som sammen en pianist kom og underholdt en gang i året. Dette var kjempefint tilbud. Men jeg hadde andre tanker enn bare underholdning. Gjerne det, men også noe mer.

Et minnearbeid

Mange minner dukker opp når man synger, lytter eller spiller musikk. Minnene musikken frembringer kan være en kilde til livskraft. Med en hverdag preget av vond og for mange livstruende sykdom, kan musikalsk aktivitet bli en form for normalopplevelse og en kilde til glede, spenning og avspenning.

Musikk har en enestående evne til å utløse assosiasjoner og følelser. Mange som har jobbet med alvorlig syke har erfart at de har et sterkt behov for gode og sterke estetiske uttrykk og inntrykk. Kanskje man vil «suge inn» livet mens man enda har det? Mange minner dukker opp, og det å arbeide med minner kan sees på som del av et større tilbakeblikk på livet. Det kan forstås som menneskers behov for å oppleve mening og helhet i et levd liv. Å fokusere på minner kan minne en selv om hvem en er, hvem man har vært, viktige personer og hendelser. Hva er min opprinnelse, hvor kommer jeg fra, og kan minnene mine også være med på å fremme en akseptering av denne siste livsfasen?

Han som hadde spilt med Jularbo følte kanskje at hans integritet var truet. Han hadde lidd mange tap, tapt helse, selvhjulpenhet, men også tapt sosial status. Det å bli minnet på sin tidligere tilværelse som spillemann på høyt nivå, og at andre får ta del i dette, ble for ham en viktig opplevelse. Han framsto plutselig for alle tilstedeværende som noe mye mer enn bare en alvorlig syk og svekket mann.

Det å arbeide med minner innenfor terapi er ikke spesielt for musikkterapi. Flere faggrupper jobber med reminisens, men innenfor reminisensterapi blir ikke minnene alltid forsøkt bearbeidet eller analysert, men møtt med empati. Man kan på den måten anerkjenne en persons følelser, og gjennom en empatisk innlevelse bekrefte at følelsen er sann.

Gjennom musikk inviteres pasientene til å delta med sine opplevelser og erfaringer. Her kan de ta i bruk sine friske sider, fortelle om seg selv, oppleve å kommunisere sine følelser i samhandling med andre.